

u s u l g e r e ğ i

Bu kitap, Yervant Odyan'ın Ermenice olarak yazdığı ve kısaca *Inger Paņcuni* (Yoldaş Paņcuni) adıyla bilinen ünlü üçlemesinin 1911 ve 1914'te kitap olarak yayımlanan ilk iki bölümünün çevirisinden ibarettir.

Bu çeviride, 1938 Kahire baskısı Aleksandr Saruhan tarafından resimlenen *Yoldaş Paņcuni*'nin, o tarihten sonra adeta ayrılmaz bir parçası haline gelen karikatürler de yer almaktadır.

Saruhan'ın çizimlerindeki Ermenice yazılar karikatür altlıklarında köşeli ayrıç içinde açıklanmıştır.

Ermenice olarak veya özgün metinde geçtiği şekliyle bıraktığımız farklı dillerdeki sözcükler *italik* dizilmiş, yer yer dipnotlarla açıklamaları verilmiştir.

Odyan'ın dünyasına erişimi kolaylaştırmak için, kitabın başında biyografik notlara ve çeşitli yazar ve eleştirmenlerin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Yazarın mizahına konu olan döneme ilişkin olarak okuyucuya bir çerçeve bilgi sunması açısından, Anaide Ter Minassian'ın *Ermeni Devrimci Hareketi'nde Milliyetçilik ve Sosyalizm, 1887-1912* adlı eserinden (İletişim Yayınları, 1992) yaptığımız kısa bir özet de kitaba eklenmiştir. Metindeki ayrıçlar Odyan'a, köşeli ayrıçlar ise bize aittir.

Türkçe yazımda Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

Yoldaş Paņcuni'nin Aleksandr Saruhan tarafından resimlenen 1938 Kahire baskısını kullanıma sunan Turkuaz Sahaf'a teşekkür ederiz.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

YOLDAŞ PANÇUNİ

A r a s   Y a y ı n c ı l ı k
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Z
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com

Yervant Odyan

Yoldaş Pañcuni

Orijinal adı

Inger P. Pañcuni i Dzabilvar yev Vasburagan

Kapak Tasarımı

Mehmet Sinan Niyaziođlu

Kapak Deseni

Aleksandr Saruhan

Teknik Hazırlık

Ararat Şekeryan

© 2008, Aras Yayincılık

ISBN 978-975-7265-32-0

Baskı

Sena Ofset

2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11 Topkapı-İstanbul

Tel: (212) 613 03 21

Birinci Baskı: Kasım 2000, İstanbul

İkinci Baskı: Haziran 2008, İstanbul

Üçüncü Baskı: Haziran 2010, İstanbul

YOLDAŞ PANÇUNİ

MİZAHİ ROMAN

YERVANT ODYAN

RESİMLEYEN
ALEKSANDR SARUHAN

ÇEVİREN
SİRVART MALHASYAN

Yervant Odyan
1869 İstanbul - 1926 Kahire

Yervant Odyan

- 1869 19 Eylöl'de İstanbul Yenikapı'da doğdu. 19. yüzyıl başında, Kayseri'nin Muncusun köyünden genç yaşta İstanbul'a gelip K. Balyan'ın yanında saray mimarlığına dek yükselen Boğos Odyan'ın adıyla anılıp ünlenen bir aileye mensuptu. *Ermeni Milleti Nizamnamesi* (1863) olarak bilinen Osmanlı'daki ilk anayasa örneğinin hazırlayıcılarından Krikor Odyan'ın (1834-1887) yeğeniydi.
- 1879 Amcası Krikor Odyan'la birlikte Paris'e gitti.
- 1882 Babasının konsolosluk görevi yaptığı Romanya'nın Cırcova şehrinde bulundu.
- 1884 İstanbul Üsküdar'daki Berberyan Ermeni Okulu'na girerek bir buçuk yıl kadar okudu. Okul sıralarındayken *Vararan* [Soba] adlı elyazılı öğrenci gazetesini yönetti. Öğrenimini evde, amcasının çevresindeki, dönemin ünlü Ermeni aydınlarından aldığı derslerle, sanat ve edebiyat yoğun bir ortamda sürdürdü. Zengin aile kütüphanesinde çok sayıda Ermenice ve Fransızca eseri okuyarak yetişti.
- 1887 İstanbul Ermenice basınında ilk yazı ve çevirileri yayımlandı.
- 1890 *Arevelk* [Doğu] ve *Manzume-i Efkâr*'da yazıları yayımlandı.
- 1892 Arpiar Arpiaryan'ın daveti üzerine *Arevelk*'in yardımcı editörlüğünü üstlendi ve günlük yazılarını, tefrika öykü ve romanlarını sürdürdü (dört yıl).
- 1894 *Hayrenik* [Vatan] gazetesine yazmaya başladı.
- 1896 *Arevelk*'in editörlüğünü üstlendi.
- 1896 Ağustos ayında Osmanlı Bankası işğali ertesinde Ermenilere yönelik saldırılar sırasında İstanbul'u terk edip Yunanistan'a geçti, Atina'da *Miutyun* [Birlik] adlı dergiyi yönetti.

- 1899 Paris'te *Azad Khosk* [Özgür Söz] adlı dergiyi çıkardı, *Nor Tar* [Yeni Asır] ve *Anahit*'e yazılar yazdı. Birkaç ay Londra'da Arpiaryan'ın *Nor Gyank* [Yeni Hayat] gazetesinde çalıştı.
- 1902 İskenderiye'de *Azad Khosk*'u yeniden yayımladı.
- 1903 İskenderiye'de *Azad Pem* [Serbest Kürsü] adlı mizah dergisini yayımladı (dört yıl).
- 1903 Hindistan Bombay'a gitti.
- 1904 İskenderiye'ye döndü, haftalık ve günlük birkaç gazete yayını girişiminde bulundu.
- 1907 Kahire'de *Arev* [Güneş] adlı günlük mizah gazetesini kurdu.
- 1909 Şubat ayında, II. Meşrutiyet'in (1908) getirmiş olduğu serbesti ortamı üzerine İstanbul'a döndü.
Püzantion [Bizans], *Jamanak* [Vakit] ve *Azadamard* [Özgürlük Kavgası] gazetelerine yazılar yazdı (dört yıl).
"İnger Pañçuni" [Yoldaş Pañçuni] diye bilinen eseri, *Püzantion*'da "Arakelutyun mı i Dzabilvar" [Dzabilvar Misyonu] adıyla tefrika edildi.
- 1910 *Garapnad* [Giyotin] adlı mizah dergisini yayımladı (iki yıl).
- 1911 *Püzantion*'da tefrika edilen eseri bu kez "Arakelutyun mı i Dzabilvar, Ingervaragan Namagani Inger P. Pañçunie" [Dzabilvar Misyonu, Yoldaş P. Pañçuni'den Sosyalist Mektuplar] adıyla, Nişan Babigyan yayınevi ve matbaası tarafından İstanbul'da kitap olarak basıldı.
- 1912 *Sev Gadu* [Kara Kedi] adlı mizah dergisini yayımladı (iki yıl).
- 1913 *Manana* [Kudret Helvası] adlı mizah dergisini yayımladı (iki yıl).
- 1914 Yoldaş Pañçuni'in ikinci bölümü, "İnger P. Pañçuni i Vasburagan" [Yoldaş P. Pañçuni Van'da] yayımlandı.

- 1915 Ağustos ayında tutuklanıp Suriye içlerine, *Dair Ez-Zor*'a (Der Zor) tehcir edildi, ağır koşullarda mucize eseri sağ kaldı.
- 1918 İstanbul'a geri döndü.
- 1919 *İknad Ağa* adlı mizah dergisini yayımladı (iki yıl).
- 1920 *Cagadamard* [Muharebe], *Verçin Lur* [Son Havadis] ve *Jamanak*'ta, özellikle güncel konuları işlediği yazılar yazdı (üç yıl).
- 1921 *Yerkidzagan Daretsuyts* [Mizah Yıllığı] adlı mizah dergisini yayımladı (iki yıl).
- 1922 İstanbul'u terk edip Bükreş'e geçti.
- 1923 Ünlü üçlemesinin son bölümü, "İnger P. Pañcuni Darakrutyan Meç" [Yoldaş P. Pañcuni Sürgünde] yayımlandı.
- 1924 Trablus'a (Lübnan) geçti.
- 1925 Kahire'ye geçti.
- 1926 3 Ekim'de kanserden öldü ve Kahire'deki Marmina Ermeni Mezarlığı'na, Arpiar Arpiaryan'ın yanına gömüldü.

Odyan'ın Başlıca Eserleri

- Vaşğarun* [Tefeci], 1893
Miçnort Der Baban [Çöpçatan Papaz], 1895-1920
Heğapoğhutyen Magapuydzneri [Devrimin Asalakları], 1898-99
Propagandist, 1901
Hampartzum Ağa, 1904
Dasnergu Dari Bolsen Turs [On İki Yıl İstanbul'dan Uzakta], 1912-13
Mer Yerespoğhanneri [Bizim Vekillerimiz], 1913
İm Aşğharhayatskneri [Dünya Görüşlerim], 1914
Azkayin Parerer [Milli Hayırsever], 1905
Indanik, Badiv, Paroyagan [Aile, Namus, Ahlak], 1910
Yes Tırsetsi Çem Arner [Ben Dışarıklı Almam], 1913
Tağaganin Gınığı [Mütevellinin Karısı], 1915
Anidzyal Dariner [Lanetli Yıllar], 1918-19
Nor Harusdner [Yeni Zenginler], 1919-20
Tiv 17 Hafiyen [17 Nolu Hafiyen], 1919-21
Hay Diasporan [Ermeni Diasporası], 1924-25

Odyan, ayrıca sayısız makale, tefrika öykü ve roman, taşlama, hiciv, alegorik diyaloglar, mizahi biyografiler vb. ile Ermenice klasik düzyazı haznesine ciddi katkılar getirdi. Hagop Baronyan'ın açtığı mizah çıkırını derinleştirip toplumsal yerginin gelişimine de katkıda bulunan Odyan'ın 1893 ile 1915 arasında yazdığı on üç romanda bol miktarda mizahi tip ve karakter yer alır. Kendilerini “devrimci”, “vatansever”, “milli kahraman” diye lanse edip, yüceltilen değerleri pratikte ayaklar altına alanları, mizahın güçlü silahını kullanarak sergiler ve maskelerini indirir. Dünya veya din işleriyle uğraşp da vurgun vuranların, açgözlü zenginlerin, sahte hayırseverlerin ve toplumun üst tabakalarının sosyal yaşamdaki, aile içi

ilişkilerindeki iğrençliklerini, ahlaki yozluklarını sergiler. Birçok eserinde gerek Ermeni toplumunun iç çalkantılarına, gerekse travmatik tehcirine, Birinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki trajik kadere değinir, yurtlarından henüz kopup çeşitli ülkelere dağılmış Ermenilerin yaşamlarından kesitler verir.

Tolstoy'dan *Diriliş* (1910) ve *Anna Karenina*'yı (1911), Zola, Dostoyevski, Gorki, Twain'in kitaplarını Ermeniceye kazandıran Odyan'ın eserleri çeşitli dillere çevrilmiştir.

Ermeni roman yazımında Odyan'ın “Abdülhamit ve Sherlock Holmes” (1911) ve “Saliha Hanım veya Ordu Müstebite Karşı” (1912) macera-dedektif romanlarının da özgün bir yeri vardır.

Ermeni Yazar ve Eleştirmenlerin Kaleminden Yervant Odyan – Pañçuni

Püzantion'da ilk kez yayımlanmaya başladığında birçoğu Pañçuni'yi gerçek biri sandı. Hatta Pañçuni gerçek mi hayali mi diye iki Vanlı aralarında iddiaya girmişler, hayır kurumlarımızdan birine verilmek üzere de ortaya para koymuşlar. Tabii ki hayalidir diyen kazandı. Pañçuni gerçek bir kişi değil, devrimci tiplerin yoğunlaşmış genel ifadesidir...

Ancak ilk kitap ikincisinden daha başarılı olmuştur ve bu da doğaldır. “Dzabilvar Misyonu”ndaki kişileri bizzat tanıdığım insanlardan derledim; yirmi yıl boyunca incelemişimdir onları. “Pañçuni Vasburugan'da” bölümündeki tipler ise bana anlatılanlardır, benim duyduklarımdır.

Yervant Odyan (H. C. Siruni'den aktarım)

Mizah için doğmuş en büyük Ermeni mizah ustası...

Başka bir Ermeni yazarla, Yervant Odyan'la olduğu kadar zevkli ve eğitici edebiyat sohbeti yaptığım, edebiyat tartıştığım olmamıştır.

Aleksandr Şirvanzade (1858 Şamakh-1935 Gislovodsk)
Anılarından

Büyük, çok büyük bir yazarı kaybettik. Bizler tarafından *gerektiğince* takdir edilmediğine üzülüyorum. Elbet gün gelecek, büyük bir Ermeni düşün merkezi oluşturulacak ve Nietzsche'nin ortaya koyduğu gibi, değerlerin yeniden takdiri doğal olarak orada yapılacaktır.

Levon Paşalyan (1868 İstanbul-1943 Vichy)
20 Kasım 1926 *Arev*, Kahire

Kırk yıldan beri her nereye gittiyse, ulusun alın yazısı onu nereye sürüklediyse, elinden kalem düşmedi. Bir tek o korkunç yıllarda, Suriye ve Mezopotamya çöllerinde Ermeni halkının büyük kitleleriyle birlikte sürgünlüğü sırasında yazmadı; ama gördü, hissetti ve ürperdi. Fırtına ertesinde bir güneş ışığı belirir belirmez tekrar kalemine sarılıp daha bir yürekle ve üretkenlikle yazmaya devam etti.

Vahan Tekeyan (1878 İstanbul-1945 Kahire)
1926 Kahire, Odyan'ın mezarı başında yaptığı konuşmadan

“Dzabilvar” Yervant Odyan'ın başyapıtıdır; Aleksandr Saruhan'ın resimleri ise onun karikatür sanatının başyapıtı. (...) Irkının özgün çizgilerini taşımakla birlikte, Yoldaş Pañcuni, birçok yönüyle insanlığın büyük ailesine aittir ve bu yönüyle ünlü tiplerin evrensel galerisinde İspanyol Don Quijote'un, İngiliz Pickwick'in ve Fransız Tartarin'in yanında yer almaya hak kazanır.

Mikayel Gürciyan (1879 İstanbul-1965 Kahire)
1938 Kahire, “Pañcuni”nin Saruhan tarafından resimlenen ilk baskısına girişten

“Dzabilvar Misyonu” ve “Pañcuni Vasburagan'da” eserlerinde Odyan, Ermeni milliyetçi partilerini, özellikle Taşnak ve Hınçak akımlarının “sosyalizm”ini yeriyor. Bu yergide iki yön var. Biri, bu burjuva partilerinin mizahi “sosyalizm”i, diğeri, bilimsel sosyalizme yönelik genel ilkesel yaklaşım. Odyan ilkinde ne denli başarılıysa, ikincisinde o denli tökezliyor.

Arsen Derderyan (1882 Şuşikent-1953 Erivan)

O günlerde realistlerin haletiruhiyesi ile yazmak az çok resmi, ciddi, en azından yurtsever bir eyleme dönüşmüşken, Odyan, her türlü doktriner *postulayı* aklından silip atmış tek yazardı belki de.

Hagop Oşagan (1883 Bursa-1948 Halep)
1944 Erivan

Odyan, konusunu aklına geldiği gibi, uzun uzadıya düşünmeden yazardı. Kendisine anlatılan bir olayı, incelemek gereği duymadan, hatta doğruluğunu araştırmadan işlerdi. Bu yüzden tekzipler de eksik olmaz, onları da çekinmeden yayımlardı.

Hagop Siruni (1890 Adapazarı-1973 Bükreş)

“Yoldaş Pañuni” üçlemesinin her bölümü tam zamanında yazılmıştır. Yazar daima yaraya parmak basmış ve güç dönemlerde halkın yön belirlemesine, ilerlemesine yardımcı olmuştur; eserin bu özelliği, benzersiz bir popülerite kazanmasına yol açmıştır. (...) “Pañuni” siyasal *satir* alanında, yalnızca Ermenice edebiyatın değil, evrensel mizah edebiyatının da en büyük kazanımıdır.

Anuşavan Magaryan (1910 Nor Bayezid/Saruhan-1973 Girovagan)
1965 Erivan

Yervant Odyan’ın “Yoldaş Pañuni”si şimdiye dek Sovyet Ermenistanı’nda hiç basılmadı*; oysa neredeyse bütün diğer eserleri yayımlandı. Garip, değil mi? Bu, tıpkı Cervantes’i “Don Quijote”suz yayımlamaya benzer. “Yoldaş Pañuni”yi basmak konusundaki bu korku neden? Pañuni’den mi korkuluyor, yoksa Pañuni’ye benzemekten mi?

Simon Simonyan (1914 Antep-1986 Beyrut)
1969 Beyrut

---

* *Yoldaş Pañuni*, Sovyet Ermenistanı’nda ancak 1989’da, L. Hakhverdyan’ın önsözünü yayımlandı.

Inger P. Pançuni'nin (Yoldaş Pançuni)
Aleksandr Saruhan tarafından resimlenen baskısının ön kapağı
(Ermenice, Sahak-Mesrob Matbaası, 1938 Kahire, 17x25 cm, 245 s.)

Aleksandr Saruhan

(1898 Ardanuç - 1977 Kahire)

grafik sanatçısı, gazeteci, yazar

İlköğretimini Batum'da, ortaöğretimini İstanbul'da, Pangaltı Mikhitaryan Ermeni Okulu'nda tamamladı. Viyana Güzel Sanatlar Akademisi grafik bölümünde okudu (1922-24). İstanbul'daki *Gavroş* adlı aylık mizah dergisine çizdi (1920-23). Daha sonra Kahire'de yaşamaya ve oradaki gazetelere çizmeye başladı (1924). *Haygagan Sinema* (Ermeni Sineması –son on sayısının editörlüğünü Yervant Odyan yapmıştır, 1925-26) ve *La Caravane* (Kervan, 1939-42) adlı aylık dergileri yayımladı. Ermeni Kültürünün Dostları derneğini kurdu (1941). *Ays Baderazmi* (Bu Savaş, 1945), *Menk Mer Agnotsov* (Kendi Gözlüğümüzle Biz, 1962) ve daha birçok karikatür albümü vardır. Bu açıdan başyapıtı, Yervant Odyan'ın *Inger Pançuni*'si (Yoldaş Pançuni, 1938) ve Hagop Baronyan'ın *Medzabadiw Muratsganneri* (Soylu Dilenciler, 1962) mizahi romanlarını resimlemesidir. Kırk bini aşkın karikatürden “İnsanlık Komedi” serisi gibi birçokları değişik ülkelerde yayımlanmıştır. Mısır karikatürünün de kurucusu sayılan Saruhan, çeşitli kişisel sergiler açmış, uluslararası ödüller kazanmıştır. *Menk Hayeren Çenk Kider* (Biz Ermenice Bilmeyiz, 1963) adlı bir güldürüsü, karikatür sanatı ve Mısır Ermeni toplumunun yaşamına ilişkin makaleleri vardır.

Bir Çift Söz

Çocukluğumdan beri Odyan'ın tüm eserlerini, tarzı ne olursa olsun, büyük bir zevkle okurum, fakat özellikle eşsiz Pançuni'si bende derin bir etki yaratmıştır.

Bunun nedeni belki de, son on yıllardaki Ermeni trajedisinin bir parçasını, daha doğrusu bir açıklamasını onda bulmamdır.

Yoldaş Pançuni, doğru ilke ve tasarıların bile, demagog, hayalperest ve sorumsuz okumuş cahiller tarafından, mevcut şartlar dikkate alınmadan uygulandıklarında nasıl yıkıcı olabileceklerini göstermekte.

İşte kitabın ana teması ve kıssadan hissesi.

Odyan bu müthiş dramatik gerçeği birkaç tabloyla, basit bir dille ve de sanatçı dehasına yaraşır bir mizah üslubuyla anlatmakta.

İşte, eseri tekrar tekrar okumam bu sebeptedir. Her okuyuşumda, Odyan'ın yarattığı o sünepe kahramanın trajikomik maceraları kafamda tablolara dönüştü ve giderek o denli ete kemiğe büründü ki onları kâğıda dökme arzumu daha fazla engellemedim.

Ve tüm bu tabloları bir albüm içinde topladıktan sonra, dostlarımla da telkinleriyle Odyan'ın bu başyapıtını resimlerle süsleyerek yayımlamayı düşündüm.

İyi mi yaptım, kötü mü? Bu konuda yargıyı okuyuculara bırakıyorum.

Aleksandr Saruhan

1938 Kahire

Yoldaş P. Pañcuni Hakkında Biyografik Notlar

Henüz gelişim sürecini tamamlamamış, dahası işlevselliğinin en ateşli döneminde olan bir hayatı kusursuz bir biçimde sergilemek, hele böyle bir hayatı yargılamak, üzerinde fikir yürütmek, düşüncesizlik ve cüretkârlıktır.

İşte bu yüzden, ben, Yoldaş Pañcuni'nin hareket ve tutumlarını bütünüyle yansıtmak gibi gerekli, ancak bir o kadar da zorlu bir çalışmayı geleceğin biyografi yazarlarına bırakarak, "Sosyalist Mektuplar"ın kahramanına dair bölük pörçük birtakım bilgiler vermekle yetineceğim. Bunlar daha sonraki biyografî çalışmalarını kolaylaştırıcı, veya şöyle söyleyeyim, minnettar Ermeni milletinin, kahramanları anısına bir gün diyeceği anıta malzeme sağlayıcı bilgiler olacak.

Trabzonlu bir ailenin en küçük çocuğu olan Yoldaş Pañcuni, 1875'te doğdu. Annesi doğumdan hemen sonra öldüğünden bebeğini emzirememiş; onu keçi sütüyle büyütmüşler. Başka biyografi yazarları, bu önemsiz olaya birtakım manalar yükleyerek, Yoldaş Pañcuni'nin boş kafalılığını ve hafifliğini bu ilk be-

sinine bağlamaya kalkabilir. Ben, daha önce belirttiğim gibi, herhangi bir yargıda bulunmak istemediğimden, sadece olup biteni kaydetmekle yetineceğim.

Pançuni konuşmaya çok geç başlamış, bir kez başladıktan sonra da çenesini kolay kolay kapatmamıştır. Yaşı büyüdükçe konuşması da o kadar azmıştı ki zavallı babası bu acayip duruma çare bulmak için doktora başvurmak zorunda kaldı. Doktor çocuğu muayene etti, dilini, boğazını inceledi, gözlerine baktı ve kararını verdi:

“Tedavisi, çaresi yok, bu çocuk ilelebet konuşacak.”

Konuşmaya çok geç başlamış, bir kez başladıktan sonra da çenesini kolay kolay kapatmamıştır.

“Aman doktor, evin içinde dayanılacak gibi değil!”

“Kulaklarınıza pamuk tıkayın, tek yol bu.”

Konuşmaya karşı bu aşırı ilgisine rağmen küçük Pançuni çoğu zaman kelimelerin anlamlarını tamamen değiştiriyor, onları yanlış kullanıyordu. Mesela, bir gün masanın üzerindeki değerli bir kabı yere atarak paramparça etti.

Akşam, iş dönüşü eve gelen babası durumu görünce, oğlunu çağırdı, parçaları göstererek haykırdı.

“Ne yaptın be kabı?”

“Yaptım baba!” diye saf saf cevapladı küçük Pançuni.